

SIONULU ROMANESCU

fóia besericésca, Jiteraria si scolastica.

Vien'a,
15. Iuliu
1866.

Sionulu rom. ese de dóue ori pre luna, in l. si 15. a lunei, cuprindiendu o cóla si diumetate. Pretiulu pre unu anu e 4 fl. v. a., pre diumetate de anu 2 fl. v. a. Pentru tiere afara de Austri'a se mai adauge portulu postalu.

N^o
14

Prenumerarea se face la redactiune in seminariulu gr. c. centralu din Vien'a (Schönlaterngasse Nr. 10), si la p. t. domnii corespundinti. Tóte epistolele sunt de a se tramite la redactiune francate. Corespundintiele nepublicate se voru arde. Scrisori anonime nu se primescu.

Anulu
II.

CUPRINSULU: Resolvirea duoru cestiuni dogm.-rituali. — Protopapadichi'a lui P. Maioru (urmare.) — Sacrificie pentru scopu scolasticu in vicariatulu Hatiegului. — Corespundintie: Nasedu (serbatórea defínitívei organisári a institutului preparandíalu.) Beiusiu (munificencia archiereésca, socotéle besericesci, starea materiala a profesorimeii). — Amvonulu: (cuventarea rostita de rdsmulu d. prep. M. Popu la deschiderea seminariului ghierlanu in 1859). — Literatura: Istori'a besericésca scrisa de br. A. Siaguna (recensiune). — Ochire prin lumea politica. — Varietáti.

Resolvirea duoru cestiuni dogm.-rituali.

Ilustrisime Dómne Episcopo! In septemanele trecute escandu-se intre mine si intre unu on. confrate preotu vecinu anonimu in presinti'a altui'a on. preotu anonimu din díeces'a Urbei mari si in etate grava, fostu teologu in Tirnavi'a, o cérta si disputa forte infocata asupr'a acestei probleme dogmatico-rituale: cá óre póte-se porige s. eucharisti'a fermentata si consecrata dupa ritulu orientalu pre altariu de acelasi asupr'a antimensiului santítu, au ba, fideliloru de ritulu apusanu — afara de mare si urgentu periclu alu vietiei sale — prin preotulu de ritulu gr. cat. orientalu, et vicissim? Spre ce on. confrate afirmativu respundiendu, foranici o refutare canonica si dogmatica; si asia pro et contra disputandu-ne, eara eu negandu si cu argumente dovedindu, eara on. frati'a sa afirmandu a adausu si acést'a: cá in casu necessitatis orícarui crestinu este iertatu a-i tribuí viaticu spiritualu, ori de ce ritu se fia; inca díce cá si in dílele aceste o persóna de secsu femininu si de ritulu latinu, barbatulu de ritulu gr. c. orientalu fiendu, desí in casu necessitatis n'au fostu, la mine cá preotu gr. c. orientalu din parochi'a fratíei tale in fermentata pane s'a cuminecatu marturisitu si, fara se fiu facutu eu cu acést'a abusu in ritu o injuria ritului latinu, de care s'a tienutu femei'a. Care asertiune vediendu-o a fi ilegala, si, cásí unu iregulariu actu, voindu a-lu combate, indata i-am adusu inainte constitutiunea pontificalui Benedictu alu XIV. „Etsi pastoralis“ §. 8. pentru orientali tit. VIII. in privinti'a legiloru matrimoniale, care díce: „Latina uxor non sequatur ritum mariti Graeci etc.“ Deci, desí anonimulu on. preotu a díecesei Urbei mari si alti intieliginti, ce acolo de faci'a erau la disput'a acést'a, secundau si aprobau asertiunile mele, totusi prelanga lungi dispute nici l'am potutu convinge despre adevverulu asertiuniloru mele, nici combatutu a fi cugetandu-me, in fine disput'a s'a asiediata, cá acésta problema si cestiune se o substernemu spre resolvire Ilustritatei vestre, cá noului episcopu ghierlanu, si maritului guverniiu besericescu. —

Ilustrisime Dómne Episcopo! Iertare, cá intre ocupatiunile cele grandióse, ce le aveti acumulate acolo intru guvernarea acestei díecese vaste, vinu a substerne si acést'a tema spre resolvare, pentru momentuositatea si interesulu ce-lu are in privinti'a autonomiei besericeii

nóstre orientale, si cutediu a o aduce pre tapetu spre desbatere. Dava fiendu convinsu, cumca o cestiune cá acést'a, fórté interesanta pentru preoti si taiatória in viéli'a nóstra besericésca si autonomia, cá ritu, despre care este cea mai mare intrebare, nu va fi delaturata si vá fi instruitória pentru cei mai multi preoti neversati in cunoáscerea ritului orient. si apusanu, — pentr'aceea si pana candu ni se va impartasi parintésc'a opiniune si decisiune in acestu obieptu si cestiune, cutediu a permite puçinele mele observatiuni si opiniuni.

Ilustrisime Dómne! Ritulu latinu faci'a cu ritulu orient. gr. c. atátu in teoria cátu si in pracsá nu numai cá l'am studiatu, dar in sfer'a pusetiunei mele l'am si esperiatu si practisatu in decursulu aloru 24 ani ai pastorirei mele cá preotu; si pentr'aceea voiu incepe a-mi insirá pareerea cunoáscintiei mele, incependu de la tain'a penitintiei, faci'a cu ritulu apusanu, cá apoi de aici se potemu conchide, cá óre este iertatu orientalului gr. c. a se cuminecá in azima latina si vice versa in cuminecatura frementata apusanului de ritulu latinu la orientali fara conturbarea ritului, si cá se nu devina unu preotu cá acel'a in iregularitate, si se nu faca abusu si se nu violedie disciplinele ambelor beserici? La care intrebare se sierbéscá de documentu mai antáiu punctele s. uniri in sinodulu de la Alb'a-Iuli'a, tienutu la anulu 1698 7 Octobr., care instrumentu a s. uniri asia díce: „Sub iisdem namque conditionibus sumus uniti, ut ritus noster imperturbatus maneat.“ Deunde se vede chiaru, cumca nici orientaliiloru gr. c. nu le este permisu a conturbá ritulu apusaniloru, ce se póte cetí pre largu in opulu intitulatu „Extractus benignarum resolutionum normalium in objectis publico-ecclesiasticis editarum“ decretulu aulicu din 22 Iuliu an. 1773 sub 3412 lit. f., care statoresce asia: „Quoad excipiendas fidelium confessiones presbyteri a respectivo fidelium episcopo jurisdictionem impetrare debeant.“ Pentrucá precunu díce in teologia sa morala universalá auctorulu Paulu Gabriele Antoine in tractatulu despre penitintia pag. 247: „Praeterea quia, ut ex can. 3. s. Basillii liquet, in constituenda ac decernenda poenitentibus poenitentia recepta consuetudo servanda est, quae consuetudo decretis concilii Florentini et Tridentini ac jure canonico comprobata est.“ Deci acést'a cinosura se practisédia la noi Grecii orientali pentru absolvarea confitendiloru nostri fideli, ce la apusanii fideli fora concessiunea episcopului respectivu a o aplicá nu le este facultatu.

Eara pentru participarea s. eucharistie totu acelasi autoru asia dice „Graecos, sublata publica poenitentia, ita sacramentum poenitentiae administrare consuevisse, ut demum facultatem concedendi ante praescriptum a canonibus tempus eucharisticam communionem Latinis solis episcopis reservata est.“ Pre bas'a acést'a se póte cetí si regesculu intimatu aulicu emanatu in 4 Octobre 1814 sub nru. 23034 lit. g) pentru gr. cat., unde dice: „Administratio sacramenti eucharistiae et extremae unctionis presbyteris alterutrius ritus, in casu mortis periculi fidelium, ubi alter sui ritus sacerdos praesto non esset, haud interdicatur“; din care intimatu se póte vedé, cà tóte functiunile latini dupa ritulu apusanu, gr. catolicii dupa ritulu grecescu a-le inplini, celebrá, si administrá sunt, strictissime oblegati; pentrucá precumu citédia mentiunatulu autoru Antoine tom. II. pag. 145: „Circa obligationem servandi proprium ritum in celebratione et administratione sacramenti eucharistiae, peculiare quoque adsunt ecclesiae leges; praeter ea, quae ex Florentina synodo attulimus, adest s. Pii V. constitutio incipiens „Romani pontificis“ 13 calendae Sept. 1566, in qua haec leguntur verba: „Quibusvis presbyteris, tam Graecis quam Latinis, in virtute s. obedientiae inhibemus, ne deinceps presbyteri Graeci, praecipue uxorati, Latino more, et Latini Graeco ritu hujusmodi licentiarium ac facultatum aut quovis alio praetextu, missas et divina officia celebrare, aut celebrari facere praesumant.“ Et Benedictus XIV. constit. „Etsi pastoralis“ §. 6. n. 10.: „Praedecessorum ac Florentinae synodi legem inculcans, districtius, inquit, inhibemus etiam sub poenis perpetuae suspensionis a divinis, ut presbyteri Graeci Latino more et Latini Graeco ritu, sub quovis licentiarium et facultatum missas et alia divina officia Graeci Latino more et Latini Graeco ritu celebrandi, ab apostolica sede vel ejus legatis ac etiam majori poenitentiaro pro tempore existente obtentorum praetextu, missas et alia divina officia celebrare vel celebrari praesumant.“ Deinde prohibet eadem constitutio patriarchalis, ne Latinus parochus pyxidem in ciborio cum particulis sub specie fermentati pro communionem Graecorum, aut parochus Graecus sub specie azymi pro communionem Latinorum, in quocunque ecclesiae suae altari retineat; iubetque, ut unusquisque sacerdos non nisi in suo, sive Graeco sive Latino, ritu eucharistiam fidelibus porrigat. Praeterea, ne laici Latini communionem sub specie fermentati a presbyteris Graecis recipiant, omnino interdicat; Graecis tamen laicis permittit, ut ubi propriam parochiam non habent, possint si velint in ecclesia Latina eucharistiam sub specie azymi a sacerdotibus Latinis sumere. Sed haec ultima verba „possint si velint“ sonant saltem pro Graecis in Italia degentibus, non autem pro ceteris provinciis.“ Din care se vede, cà desí preotulu ori de ce ritu, in poterea jurisdictionei ordinarie delegate seau a privilegiului, are dreptu a pasce oile sale cu sacramentulu eucharistiei; totusi acelasi auctoru in tractatulu despre eucharistia p. 132 dice mai departe: „Unde mortale est id facere cum conturbatione ritus, sine jurisdictione vel facultate saltem generali et interpretativa; nam est propria auctoritate usurpare jus alienum in re gravi contra debitam gubernationem et ordinem ecclesiae. Idem intelligendum de ceteris sacramentis. Si tamen pastor absit, vel praesens non possit dare viaticum aegro: tum quilibet sacerdos et, eo deficiente, diaconus potest ac debet ministrare; nam tunc praesumitur voluntas episcopi vel papae, cum eucharistia sit tunc jure divino praeepta, et maxime utilis, imo aliquo-

modo necessaria ad vires spirituales in illo periculoso agone comparandas.“

Constitutiunile aste disciplinare, date spre strinsa padire preotiloru si credintiosiloru atatu de ritulu latinu catu si grecescu, se potu tóte vedé prelargu in actele congregatiunei „de propaganda fide“, creata in Rom'a la 1622 prin pap'a Gregoriu XV., constatatoria din 18 cardinali cá senatori si confirmata denou prin Urbanu VIII. la a. 1627; se potu vedé si in actele congregatiunei „pentru rituri“, prin patriarchulu Sicstu V. redicata spre sustinerea rituriloru si amplificata cu 5 cardinali cá consiliari. Despre elaboratele congregatiunei din urma faimosulu si eruditulu pontifice Benedictu XIV. fórte scientificu si completu opu a datu la lumina, unde intre altele se citesce: „Atque hinc patet, liberum non esse cuique susceptum ritum deserere atque ad alium transire; cum nemo possit legem illam deserere, cui subiectus est.“ Mai incolo: „Unius ecclesiae ritum sequentes non posse sine gravi culpa alterius ecclesiae ritum contemnere; veram enim ecclesiae legem contemnerent et disciplinam illam, quae licet a propriae ecclesiae disciplina diversa sit, tamen in eundem finem, h. e. in aeternam beatitudinem diversa via fideles dirigit.“ Veda-se si conciliulu trident. ses. VII. cap. 14. can. 13: „Siquis dixerit, receptos et approbatos ecclesiae cath. ritus, in solemnibus sacramentorum administratione usurpari consuetos, aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcunque ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.“ „Igitur ex ecclesiae praeepto in solemnibus sacramentorum administratione quisque tenetur, ritus receptos et approbatos adhibere.“

Din tóte aceste alegatiuni se póte deduce lamuritu, cà preotii nostri fórte gresiescu, abusédia si se facu irregulari, candu fora nici o licentia de la s. scaunu pontificalu cu eucharisti'a facuta in pane dospita andresnescu a cuminecá pre fidelii de ritulu latinu, — afara de casulu lipsei extreme, — precumu a facutu confratele anonimu, din care cauza s'a incinsu disput'a; si vice versa a cuminecá cu eucharistia azima pe catolici de ritulu orientalu. Deací totodata urmédia, ceea si Grecii orientali in sinodulu de la Florenti'a au recunoscutu, cà supremulu capu si rectoru alu besericei universale sumulu pontifice alu Romei este, carele póte prescrie rituri, stabilele a-le mutá, seau in usulu loru a face schimbári; eara ceialalti episcopi numai in diecesele sale potu unele a-le constitui, ce loru le sunt delegate de la s. scaunulu pontificalu, eara nu a face ritu.

Ilustrisime Dómne! Dupa premisele aceste si umiltele citatiuni din partea mea cá opiniuni singuratice substernute, (deórace s'a facutu o problema seriósá cá acést'a asupr'a rituriloru,) cu tóta devotiunea me rogu se nu pregetati a-o luá la seriósá desbatere, si disput'a acést'a intre noi escata, carea acumu cá unu nodu gordicu stá neresolvata, totalu a-o deslegá se ve indurati, — cá se potemu vedé, cà óre care dintre noi va fi triumfatoriu in acestu obieptu dogmaticu-ritualu momentosu, carele e acumu intre noi mărulu discordiei besericesci; si cá in viitoriu nu numai noi, dara si alti preoti de ritulu orientalu se se nesuésca a-se aplicá la cele gratiosu resolve si de unu labirintu cá acést'a se se ferésca.

Cosnitiu-Ipu 1866.

Samuele Aur. Cadarin, paroshu gr. c.

(deslegarea va urmá.)

Protopapadichi'a lui P. Maioru.

(urmare.)

§. 35.

XVI. privilegiu protopopescu este: a bagá in poporu pre celu decurundu chirotonitu.

Rondulu celu bunu, carele este anim'a lucrurilor, si cea dcobsec potere de a ocarmuí besericele si a face indreptare, carea o aveáu chorepiscopii, poftiá, cá prin tienaturile loru, dupa-ce se chirotoniáu preotii, ei insi-si se i vestésca in beserici cá sunt chirotoniti preoti, si se i bage in popóre cá acolo se sierbésca. Deunde in pravil'a cea arabésca a canóneloru canonulu 60 díce: „cá nu este iertatu cá se sierbésca órecarele in beserici'a eparchiei fora de concessiunea chorepiscopului, devremecc elu este capulu loru.“

Acceasi potero porurea o-au avutu protopopii nostri, cá ei se vestésca pe preotii cei decurundu chirotoniti, cumca sunt chirotoniti, si se i bage in popóre, dupa-ce voru primí de la scaunulu archiereescu inscientiare, cumca sunt adeveratu chirotoniti preoti. Acestu privilegiu protopopescu este intaritu si cu canóne la noi; cá can. 2 alu saborului mare din a. 1700 asia are: „Díacii, cari voru vré se se preotiesca, antáiu se mérga la protopopu se si-céra carte, si cu carte de la adeveratu duchovnicu; si se scia psaltirea de intielesu si glasurile si tóte tainele beserice; si pana nu va fí la metropolía 40 de díle, pana atunci episcopulu se nu i preotiesca; si poporu se i caute protopopulu, si se aiba a dá protopopulu o piele de vulpe.“ Unde aceea „si poporu se i caute protopopulu“ bine vedi, cá nu se intielege se i-cerce si se i-afle celui decurundu chirotonitu protopopulu poporu seau parochía, devremece aceea este aflata pana a nu mierge díaculu la chirotonia, cáci-cá de poporu a fostu alesu, cá pre aceea beserica se se chirotonésca preotu; se intielege dara, cá dupa-ce se va chirotoní díaculu preotu, protopopulu se i-dee poporulu, pre carele s'a chirotonitu, a mana, adeca (cumu graimu acumu) se lu vestésca parochu si se lu-bage in parochía.

Care potere cu atátu mai vertosu se cade se aiba protopopii, cá uneori s'au aflatu cari n'au fostu chirotoniti si au sierbitu celea sante; cá ce nu ispitese desfrenat'a andresnéla a firei cei stricate! Eu insu-mi am aflatu o carte vicléna, adeveratu cu sigilulu si cu subscrierea episcopului D'ionisie alu neunitiloru intarita, carea intru acest'a chipu a fostu furata de la episcopu: cá au obicei mai multe de acestea cárti, ce se chiama singeliá seau daltería, a sigilá si a subscie episcopii, lasandu in carte locu golu, unde este a se pune numele chirotonitului si numele satului seau a orasiului, pre carele este chirotonitu, si numai atunci se scriu acele nume, candu va se i se dee cartea a mana cá se se intórne a casa. Deci viclénulu, carele se díce a fí chirotonitu in Tiér'a-romanésca (adeveratu-i nu-i adeveratu, nu se scie), a fostu furatu cu maistríele sale o carte de acelea subscrisa si sigilata, si insu-si si-a scrisu numele si alu satului in loculu celu golu. Cu care viclenía multa vreme insielandu pre protopopulu seu, si ispitindu a me insielá si pre mine, a sierbitu preotiesce, ba inca dobendise si carte de namesnicía; pana candu la aretarea mea episcopulu Gedeonu Nichiticiu, si, dupa mórtea episcopului Gedeonu, Gerasimu Adamoviciu urmatoriulu lui si prin cerculariu l'au vestitu a fí lapedatu, precumu si pre mine santi'a sa m'a inscientiatu cu scrisóre din a.1791 4 Augustu sub nru. 231, unde asia graesce: „Cá dupa acést'a se nu mai aiba prelegiu nelegiurirele pana acumu facute eara-si a-le repetí, si prin cerculariu la preotii locuriloru acelor'a s'a poruncitu, cá fiendu elu atátu de preotia precumu si de namesnicía de totu desbracatu, etc.“ — Deci, precumu aréta vechiulu obicei, cartea aceea de marturisirea chirotoniei se cade se se tramita sub pecete oblu la protopopulu locului de la archiereu, seau prelanga acea carte, carea se dá la man'a chirotonitului, alta scrisóre se se face cátra protopopu, cá nemica indoindu-se protopopulu pre acelu decurundu chirotonitu se lu-bage in poporu

Uneori s'a intemplatu prin straine pricini, de venindu chirotonitul a casa si neaducundu cartea cea de marturisirea chirotoniei la protopopu, a inceputu a sierbí s. liturgía si alte taine fora scirea protopopului; si fiendca intru sierbirea taineloru nu s'á fostu deprinsu la scaunulu episcopescu, cá arareori se invétia acestea acolo, intr'unu tardílu inscientiandu-se protopopulu si abatandu-se la elu, a aflatu cumplite smintele si calcare de celea sante intru sierbirea santeloru taine. Deunde pentru rondulu celu bunu si pentru abaterea sminteleloru, (cari vai prin care voru vení!) si episcopulu se cade se certe lenevirea cancelaríei sale, prin carea se templa uneori de nu se inscientiédia protopopulu despre nou-chirotonitii, si protopopii pre unii cá acei'a cu dreptulu i voru oprí de la epitrachilu, pana candu afara de daltería, cu carea se póte face insielatiune, osebíta scrisóre si neindoita inscientiare voru aduce de la scaunulu episcopescu. Urmédia acést'a din poterea, carea au protopopii de a ocarmuí besericele si a face indreptare.

§. 36.

XVII. privilegiu protopopescu este: de a dá preotiloru popóre.

Canonulu 3 alu sinodului mare din a. 1700 díce: „Popii, cari vinu dintr'alte tieri, se nu se primésca, pana nu voru aduce carte de la episcopu; asemenea preotii, cari mergu in alte eparchie, se nu se primésca, pana nu va avé carte de la protopopulu lui, cumca e omu bunu si si-a platitu darea: eara care protopopu nu va face asia, se aiba episcopulu a-lu birsiuguí cu 24 de florini.“ Poruncesce canonulu acest'a fiascecarui protopopu sub piedépsa de 24 fl., cá de va vení in eparchía sa dintr'alta tíera vreunu preotu, nicecumu se nu lu-primésca, adeca se nu i-dee poporu, pana candu nu va mierge la scaunulu episcopescu si deacolo se aduca carte de primire. Inse de nu va vení acelu preotu dintr'alta tíera ci numai dintr'altu protopopiatu alu tieriei acesteia, atunci canonulu nu indetoresce pre protopopu cá se ascepte de la episcopu carte de primire, ci numai cátu carte se aiba de la protopopulu, intru a cui eparchía pana acumu a fostu, cumca este omu bunu si si-a plinitu dajdea cea episcopésca. — Si altu saboru mare din a. 1675, sub episcopulu Sav'a adunatu, la can. 9 díce: „Totu protopopulu se nu primésca nici unu preotu in poporu, pana nu va aduce carte de la protopopulu, unde a fostu mainainte, cumu s'a portatu.“ Si la can. 10 díce: „Nici unu preotu in poporu forá scirea protopopului se nu se togmésca; eara carele se va togmí fora scire, se fia opritu din preotía.“

Obiceiulu acél'a porurea necurmatu a fostu, cá protopopii se póta dá popóre si preotiloru celoru ce vinu dintr'alte eparchie si celoru din eparchiele sale, adeca mutandu pre unu preotu de la unu satu pentru grele cause se i-dee alta beserica si altu poporu intru aceesi eparchía. Acestea intemplári si in véculu acest'a eráu fórte dese mainainte, eara acumu de o bucata de vreme, de candu s'a curmatu volnicía poporeniloru de a si-lapedá preotii sei, sunt mai rari, dara totusi sunt; si macarea se cuvine, dupa-ce intru acestu chipu muta protopopulu pe preotu intr'altu satu si dá poporulu seau dintr'alta eparchía lu-primesce, se faca scire si archiereului, totusi nice canonulu celu mai susu scrisu nice altulu nu face protopopului detoria spre aceea.

§. 37.

XVIII. privilegiu protopopescu este: a santi beserici.

Macarea canonulu 4 alu sinodului de la Calcedonu poruncesce, cá casa de rogatiune seau beserica se nu se faca fora slobodieni'a episcopului locului, („Cei ce adeveratu si curatu, díce, cuprindu viétia calugherésca, cu cuviósa cinste, de carea sunt vrednici, se se cinstésca; eara fiendca unii cu oca siunea calugheriei si lucrurile celea besericesci si celea mirenesci le turbura, fora de socotéla si fora de nici o osebire amblandu prin orasie, inca nevoindu-se si monastiri a si-face sfe-si: a judecatu santulu

sinodu, că nici o monastire seau casa de rogatiune niciodata se nu p^ota zidí seau face fora de concediunea episcopului cetatei“,) care obiceiul strinsu si asta-di se tiene la noi: totusi santírea beserice-loru, dupa-ce se gata, nu este asia legata archiereului, că se nu o p^ota aceea seversí si protopopulu. Deunde in tíer'a nóstra mai multe beserici vedemu santíre de protopopi decátu de archierei, si cu aceea santíre se sierbescu intr'însele tóte santele taine fora nici o sfiéla. Precumu si macarca Iustinianu imperatulu la nearéu'a 131 capu 7 díce: „De va vré órecarele se zidéscá cinstita casa de rogatiune seau monastire, poruncimu, că nu altmintrelea se se incépa zidirea, fora déca acolo preasantítulu episcopulu locului va face rogatiune si va infige onorat'a cruce;“ totusi si începerea beserice-loru deobsc se seversiesco numai cu rogatiunile protopopiloru.

§. 38.

XIX. privilegiu protopopescu este: a propoveduí cuventulu lui Ddieu prin besericele tienutului.

Eara aceea, că se aiba protopopii potere fiascecarele in tóte besericele tienutului seu a propoveduí cuventulu lui Ddieu, cura din cea deobsc potere, carea au de a ocarmuí besericele sic supuse si de a face indreptare; devremece ocarmuirea beserice-loru si indreptarea mai vertosu stá intru propoveduirea cuventului lui Ddieu. Se si-aduca aminte protopopii, sic inca a fi díse celea ce otaresce can. 19 alu sinodului de la Trul'a, ori la ce beserica s'ar intemplá a mierge ei in tienuturile sale: „cumca celu ce este maimare preste beserici, díce, trebuie in tóte dílele, ear mai vertosu dominec'a, pre totu clerulu si poporulu se lu-inveticu cuventele buneí credintie, din ddiésc'a scriptura culegundu intielesurile si judecatile adeverului, si nu trecundu otarele cele puse seau invetiatur'a ddiésciloru parinti, ei de s'ar face si vreo price despre scriptura, se nu o telcuéscá altmintrea, decátu cumu o-au telcuitu luminatorii si dascalii besericii cu scrisorile sale, si dintru aceea mai mare lauda se dobendéscá decátu că si-aru alcatuí cuventele sale, că nu aórea, candu se indoescu, se cadia de la ceea ce se cuvine; că prin invetiatur'a dísiloru parinti venindu popórele la cunoscintí'a celoru bune si a celoru ce trebuie a le lapedá, viétí'a spre mai bine o indreptédia si nu se dovedescu că sunt nesciutori, ci cugetandu invetiatur'a se indémna pre sine la acést'a, că se nu li se intemple ce-va reu, si cu fric'a munciloru viitórie silucrédia mantuirea sa.“

§. 39.

XX. privilegiu protopopescu este: grigi'a de seraci.

Precumu dintru începutu porurea a fostu data episcopiloru grigi'a de seraci: asia aceea si grigia de seraci o au si protopopii nostri prin tienuturile sale, că cei ce sunt in loculu episcopului seau vice' episcopului. Pentracă fiascecare protopopu in tienutulu seu, — fiendca pre la acestea beserici nu sunt venituri si averi, cari se se p^ota inpartí seraciloru, devremece acelea nici spre chieltuelele tienerei besericii nu ajungu, — fora lenevire propoveduesce milosteni'a pre la beserici, si indémna pre cei bogati, că se faca parte din averile sale seraciloru, mai alesu celoru nepotintiosi de a si-castigá pana cea de tóte dílele. Si precumu indémna a face milostenia cu cei nepotintiosi, asia se cade pre cei sanetosi si tari se i mène la lucru, se nu jaca asceptandu se mance sudórea altuí'a; căci care dá la unii cá acesti'a pane, nu face milostenia ci priesce lenevirei, carea este isvorulu reutátiloru.

§. 40.

XXI. privilegiu protopopescu este: a dá carte preotiloru, candu mergu unde-va.

Precumu chorepiscopii aveau potere, dupa otarirea canonului 8 alu sinodului de la Antiochi'a, a dá clericiloru carte de pace: asia protopopulu are potere a dá carte de slobodienia, candu vreunu preotu din eparchí'a sa voiesce a mierge intr'alta tíera pentru ce-va trebuintia, fora de care carte nicecumu nu dau

deregutoriele celea politicesci pasualu cá se p^ota trece preste otarulu. Asemenea déca vre vreunu preotu se tréca cu totulu dintru acést'a eparchí'a, are potere se i dee concediune se faca acést'a; prelanga carea se cade se dee si carte despre portarea si neravurile lui, pentrucá se fia primitu intr' alta eparchí'a. Adeveritu este acestu lucru din can. 3 alu sinodului mare, carele suptu metropolitulu Atanasie la a. 1700 a fostu adunatu. Vedi mai susu §. 36.

§. 41.

XXII. privilegiu protopopescu este: a alege episcopu.

Alegerea episcopului in orice eparchí'a dupa asiedimentulu ss. canóne si dupa obiceiulu celu vechiu a besericii, si a resaritului si a apusului, trebuie se o faca toti episcopii dinpreuna, cari sunt in aceea eparchí'a seau tíera, unde se alege noulu episcopu seau si mitropolitulu. Vedi can. 4 alu marelui sinodu de la Nice'a mai susu §. 3.

In tíer'a nóstra, precumu am aretatu mai susu §. 12., din nepomenita vreme numai unu archiereu seau episcopu erá, a carui urmatoriu asta-di este la Blasiu. Deunde precumu protopopii eráu in loculu episcopiloru, asia dreptulu si poterea de a alege episcopu erá a protopopiloru, care pana asta-di nevatematu se tiene. Cu care cine nu vede că protopopii nostri coversiescu pre chorepiscopii cei de demultu, devremece nicaieri nu se cetesce, că acelor'a se li se fi fostu data potere de a alege episcopi, precumu alegu protopopii nostri.

Eara alegerea acést'a a episcopului din Ardélu intru acést'a chipu se seversiesce: adunandu-se toti protopopii din totu marele principatu alu Ardélului la scaunulu episcopescu, fiascecarele câte cu doi preoti din soborulu seu, si fiendu faciá doi comisari imperatesci din c. r. gubernia pentru padi'a liniscei si si a rondului bunu, in beserica fiascecarele protopopu si preotii soborului lui osebitu dau voi'a in scrisu pre carele voiescu cá se fia episcopu, scriendu numele acelui'a pre carele alegu, eara alu seu nu, si se dá chartiuti'a aceea indoita in man'a unui comisariu, cá se nu se scia cel'a ce alege. Acestea chartiutie mestecandu-le tóte, apoi incepe unu comisariu a scóte câte un'a, si un'a câte un'a le cetescu doi din cleru spre aceea ronduiti, eara unu comisariu si unu secretariu cu comisarii venitu, precumu si din cleru doi, insémna pre care câtí l'au alesu seau cum-se-dice care câte votumuri are; că pre macarcine este volnicía a dá votumu. Si dupa-ce s'au cetitu tóte chartiutiele seau votumurile, se numera votumurile celoru alesi, chartiutiele indata se aprindu si se ardu de totu, si din cei alesi cari au mai multe votumuri se intielegu a fi alesi spre episcopía. Ale celoru trei alesi votumuri seau numerulu votumuriloru cu numele loru apoi prin mentiunatii comisari precumu si prin c. r. guberniu sa trametu la imperatulu, si imperatulu este volnicu dintru acci trei pre carele va vré se-lu aléga si se-lu denuméscá episcopu, si acél'a se chirotonesce episcopu. — Acestu preavechiu obiceiul alu alegerei episcopului este intaritu si de imperatulu Leopoldu I. cu acestu nume prin diplom'a a dóu'a a unirei. Nice adeveratu acestu privilegiu, carele are clerulu acést'a, nu este la nice unu cleru in tote tierile imperatíei Romaniloru.

Incátu-i despre trei alesi, intogm'a este alegerea episcopului din Ardélu cu alegerea patriarchului de la Constantinopole, unde asemenea alegundu sinodulu trei, pre unufu alegeá si numiá imperatulu, alu carui'a obiceiul acést'a se vede a fi fostu începutulu: povestescu Zonar'a si Cedrenu in istori'a Bizantiului, că càtra a. 963 fiendu cumplita price intre patriarchi si episcopi despre dreptulu si chipulu alegeriloru, imperatulu Niceforu Foc'a cu ocasiunea acést'a nevali asupr'a si opri, cá nimenea se nu se faca episcopu fora de porunc'a lui. Imperatii, cari au fostu dupa Niceforu Foc'a, cele ce le apucase elu cu neval'a nice a-le lasá de totu nu voiáu, dar nice se cada in aceea rea veste de foradelege, carea o aveá Niceforu Foc'a, nu le-ar fi placutu. Deci la acést'a de midí-

locu stare se slobodira, cá episcopii se aléga trei si imperatulu unulu dintru acei trei. Ceremonia, cumu alege imperatulu si numesce patriarchu, o serie Georgiu Franza protovestiarulu in cartea 3. capu 19 in istoria Bizantiului, carea ceremonia si Turculu o a facutu atunci, candu a luatu Constantinopolea si imperat'ia de la Constantinu XV. Paleogulu la 1452.

(va urmá.)

Sacrificie pentru scopu scolasticu in vicariatulu Hatiegului.

Sentiendu-se aduncu lips'a infientiarei unei scóle centrale populare romane mai inalte, in orasiulu Hatiegu redicande inca in anulu 1858, s'au fostu facutu pasi spre a se redicá o asemenea scóla in acestu orasiu faimosu in istoria Transilvaniei. In urm'a pasiloru pusi spre realisarea acestui scopu santu si salutariu mai tóte comunele romane gr. c. din vicariatulu Hatiegului, petrunse de amórea culturai tenerimei romane, pentru infientiarea in Hatiegu a unei scóle mai inalte romane prelanga contracte au promis, cá voru sacrificá din inpromutulu respectivu datu statului in a. 1854. Dintre acele comune romane, cari acést'a causa santa si folositoria poporului romanu cu caldura multa o-au inbraçiosiatu, recunoscintia publica merita comun'a rom. gr. cat. din Hatiegu, carea pentru redicarea scólei memorate prin veneratulu ordinariatu respectivu a substerntu la locurile mai inalte urmatóri'a rogare:

Inaltu c. r. Guberniu!

Sentiendu aduncu noi subscrisii trebuinti'a unei scóle populare romane unite mai inalte cu 4 clase in acestu orasiu, faimosu in istoria timpurilor, redicande pentru crescerea tenerimei din acestu orasiu si din alte locuri lipsite de scóle din tienutulu Hatiegului; si preabine vediendu de alta parte, cá poporulu romanu unitu din acestu orasiu, fiendu miseru si puçinu, neajutatu de nime nu este in stare se-si faca scóla poporala dupa inaltele rondueli guberniale: dupa-ce ne-amu consultatu despre tóte mediele, din cari amu poté infientiá aici in Hatiegu o scóla romana gr. c. poporala mai inalta, amu aflatu, cumca isvóre bune si sigure de fondu scolasticu pentru infientiarea si tienerea acestei scóle aru poté fi urmatóriele funtani:

1. Impromutulu statului datu in 1854 din partea nóstra romana unita din acestu orasiu;

2. Arend'a crismaritului de 3 luni de tótna in totu anulu nóue obvenitória, dupa proportiunea confesiuniloru din acestu orasiu impartita;

3. Venitulu pasciunatului obvenitoriu confesiunei romane unite, dupa proportiunea confesiuniloru in acestu orasiu aflatorie impartitu;

4. Residuulu de bani, ce ar remané din venitului fóstei scóle preparandiale gr. c. din Hatiegu, dupa-ce se voru esolvá restantiele de salariu ale fostiloru profesori la acést'a scóla preparandiala;

5. Venitulu, ce s'aru capetá dupa proportiunea confesiuniloru de aici, candu inaltulu c. r. guberniu s'ar indurá a concede orasiului nostru inca dóue terguri preste anu pe sém'a fondului scolasticu, redicandu pentru scólele populare ale confesiuniloru din acestu orasiu;

6. Venitulu, ce s'ar poté castigá din vicariatulu gr. c. alu Hatiegului, candu comuneloru gr. c. din acestu vicariatu s'ar concede facultate de la inaltulu guberniu, cá pre sém'a fondului scolasticu a scólei mai susu me-

morate din inpromutulu datu statului in 1854 din partea loru se póta conferi dupa voi'a loru si daruí pentru acestu scopu santu, salutariu nu numai acestui tienutu lipsitu de scóle mai inalte si departatu de alte institute, ci multu folositoriu si dulcei nóstre patrie si miserei nóstre natiuni romane;

7. Beneficiulu, ce s'ar poté capetá, candu in. c. r. guberniu s'ar indurá a concede confesiunei romane unite din tienutulu Hatiegului scól'a triviala de aici cu tóte beneficiile sale.

Potendu-se din aceste funtani pana aici memorate sistemisá in Hatiegu unu fondu scolasticu sub inspectiunea preaveneratului consistoriu gr. c. romanu din Lugosiu cu inpreuna-intielegerea intregului poporu unitu romanu din Hatiegu, redímati pe zelulu celu fierbinte alu inaltului guberniu, cu care inbraçiosiedia caus'a crescerei tenerimei in scientia si in virtute si patrocinedia cultur'a tuturoru confesiuniloru din acést'a patria, — cu cea mai mare umilintia ne rogámu, se se indure inaltulu c. r. guberniu parintiesce a privi la sórtea cea trista scolastica a orasiului Hatiegului, si anume a poporului romanu unitu de aici, miseru si lipsitu de scóle, si ascultandu plansulu nostru, pentru fericirea tienutului Hatiegului si a acestui orasiu, in privinti'a scóleloru se binevoéscá:

1. A ne concede facultate, cá pentru fundulu scolasticu alu scólei mai susu memorate se potemu daruí pentru totdeun'a ‚jure perpetuo irrevocabili‘ inpromutulu nostru datu in 1854 statului (din partea nóstra romana unita de aici'a) cu cámeta cu totu, care inpromutu-lu si daruimu pentru acestu scopu santu si salutariu;

2. A dispune parintiesce, cá venitului arende crismaritului de trei luni de tótna impartitu dupa proportiunea confesiuniloru, asemenea si venitului pasciunatului, poporului romanu obvenitoriu, dupa proportiunea confesiuniloru se-lu potemu daruí pentru totdeun'a ‚irrevocabiliter‘ pe séma fondului scolasticu alu scólei memorate;

3. A ronduí parintiesce, cá residuulu de bani, ce va remané din venitului fóstei scóle preparandiale gr. cat. din Hatiegu, ‚subtractis subtrahendis‘, se fia alu fondului scolasticu desu amintitu;

4. Se se indure a daruí acestui orasiu alu nostru potere, cá prelanga cele dóue terguri, ce le are peste anu, se póta mai avé inca dóue terguri peste anu cu acea conditiune, cá venitului acestoru dóue terguri nóue intregu, dupa proportiunea confesiuniloru de aici impartitu, se céda pe sém'a fondului scolasticu alu scóleloru poporali de aici'a; si acést'a facultate cu atátu mai vertosu se se indure inaltulu c. r. guberniu a-o dá acestui orasiu, pentrucá prin acestu beneficiu nu numai starea cea misera a scóleloru s'ar mai ajutorá, ci si orasiulu acést'a, care e unu emporiu alu Banatului, alu Tieriei-romanesci si alu Ardélului, s'ar redic'a la clas'a cuvientiósá a orasieloru si nu ar fi in privinti'a terguriloru si a scóleloru sale poporali in categori'a sateloru celoru fora nici o insemnatate, cumu e Salasiulu-de-susu si Santa-Maria, cari cá si Hatiegulu au dóue terguri preste anu;

5. Se se indure parintiesce a dá facultate comuneloru gr. c. din vicariatulu Hatiegului, cá din inpromutulu statului datu din partea loru se póta pe sém'a fondului scolasticu mai susu dísu conferi, câtu se voru indurá; si acést'a cu atát'a mai tare, pentrucá mai tóte comunele gr. c. din vicariatulu Hatiegului dorescu si voescu, cá se se redice in Hatiegu o scóla poporala rom. mai inalta pentru totu tienutulu Hatiegului, si sunt gat'a a conferi

pentru infientierea ei cu facultate de la in. c. r. guberniu;

6. Se binevoésca in. c. r. guberniu a transpune scól'a triviala de aici cu tóte beneficiile ei in proprietatea si folosulu scólei poporali memorate; si acést'a cu atátu mai vertosu, pentrucà acést'a scóla s'a facutu de compani'a granitieriloru din tienutulu Hatiegului, a caroru cea mai mare parte au fostu si este unita; si mai incolo pentrucà in sensulu diplomei leopoldine din a. 1701 19 Marte art. 8 unitii trebue se aiba scóla confesiunala in Hatiegu; si in urma pentrucà acést'a scóla e fora inspectiune cuvenita si nu cresce tenerimea dupa norme prescrise pentru scólele poporale;

7. Se binevoésca in. c. r. guberniu a dispune, cá prelanga scól'a triviala aci memorata se se dee pentru localitate de scóla si cas'a scolei natiunale facuta de granitieri, in carea acumu locuesce c. r. gendarméria din Hatiegu;

8. Si in fine ne rogámu, cá se binevoésca in. c. r. guberniu cátu mai ingraba a ronduí o comisiune pentru sistemisarea fondului scolasticu mai susu aieptatu, precumu s'a induratu mai deuna-di a ronduí comisiune scolastica pentru sistemisarea scóleloru confesiunei gr. or. din pàrtile acestea.

Atanasíu Philipu m. p. parochulu Hatiegului gr. c., Georgiu Balasiu m. p. curatoru, Nicolae Celigradénulu m. p. curatoru, Petru Locatusiu m. p. curatoru, Atanasíu Popp Philipu m. p., Nicolae Dija curatoru, Iosi'a Sandru, Iancu Sandru, Síg'a Imperatu, Ioanu Selesianu, Marcutiú Robescu, Georgiu Gaina m. p., Moise Costa m. p., Georgiu Costa m. p., Iosefu Albulescu m. p., Iosi'a Vladu, Nicolau Munteanu, Ionanu Albulescu, Iosefu Popp, Teodoru Timariu, San-Medru Bosoroganu, Iosi'a Cocisianu, Iosifu Lada, Marcusiu Lada, Georgiu Baicu, Ioanu Blesanu, Ioanu Sioimusiu, Georgiu Ratia, Todoru Ciachi m. p., Georgiu Nandra m. p., Ioanu Ciuciu m. p. curatoru primariu, Dinu Apostolu m. p. curatoru.

In urm'a acestei rogari in. c. r. guberniu transilv. cu datu din 12 Iuliu 1860 nru. 24285 obligatiunea comunei romane gr. c. din Hatiegu dinpreuna cu contractele celor'alalte comune gr. c. din vicariatulu Hatiegului, tóte facute pentru contribuiri din inpromutul datu statului in a. 1854 oferite in 1858—9 pe sém'a infientiandei scóle mai inalte romanesci din Hatiegu, le-a fostu strapusu la fóst'a c. r. prefectura a Orestiei cu acelu scopu, cá acele se se autentice. Intielegundu despre acést'a ordinatiune a gubernului transilv., facuta in favórea interesulu scolasticu alu poporulu romanu, oficiulu vicarialu din Hatiegu in 12 Noemb. 1861 sub nru. 332 a recursu cu acea rogare la comitele supr. alu comitatulu Huniadórei br. Ladislau Nopcia, cá se binevoésca a face dispusetiunea necesaria pentru autentificarea obligatiuniloru memorate; la care rogare a oficiulu vicarialu prelaudatulu comite supr. nici n'a intardiatu a dispune, cá obligatiunile tramise de la in. c. r. guberniu ardelénu la fóst'a c. r. prefectura a Orestiei spre autentificare se le autentice vicecomitele Ladislau Para, esíndu cu vicariulu Hatiegului in faci'a loculu a fiascareai comune gr. respective in contractele acele subscrise. Zelulu comitelu supr. alu comitatulu Huniadórei br. L. Nopcia prin fapte documentatu si pana acumu in privinti'a culturei poporulu prin educatiunea scolastica, precumu si amórea, ce i-jace la anim'a vicariulu actualu alu Hatiegului in privinti'a crescerei si luminarei tenerimeii romane, ne indreptatiescu a nutrí acea sperantia, cumca voru conlucrá cu tóte poterile si voru intrebuintá tóte midilócele potintióse spre realisarea planului

inceputu — de a infientia in Hatiegu o scóla mai inalte populara romane spre binele si inflorirea poporulu romanescu din valea lui Traianu. G. P., canonicu.

Corespondintia.

Naseudu, finea lui Iuniu 1866.

Onorata Redactiune! In 17 Iuniu a. c. s'a inplinitu la noi unu actu de mare insemnatate nu numai pentru noi ci pentru toti Romanii gr.-catolici din Transilvani'a. Speru cá on. redactiune nu va refusá publicarea acelu'a in colónele „Sionului.“

Noi de unu siru lungutiú de ani totu organizámu si infientiamu la institute de invetiamentu. Tóte acestea inse sunt numai provisórie, de adi pre mane. Abia unulu a trecutú din stadiulu celu elatinatoriu alu provisoriulu in definitivu, si acela e *institutulu preparandiálu* infientiatu acumu de 7 ani. In cursu de 7 ani a statu numai cá provisoriu, si in alu 7. anu s'a pusu pre unu petioru mai securu. Inalt'a carcelaria de curte a intaritu pre profesoriulu primariu alu acelu institutu de prof. definitivu la preparandi'a gr.-c. din Naseudu, asemnandu-i 700 fl. salariu pre anu si 80 fl. v. a. relutu de cvartiru si dreptu de pensiu. Totu aceea inalta cancelaria prin escelsulu guvernulu transilv. dispuse a se instalá profesoriulu provisoriu de pana acumu d. Basiliu Petri de prof. definitivu prin venerabilulu ordinariatu. Acést'a insarcinà cu ducerea in deplinire a acelu actu pre vicariulu si inspectorulu scol. districtualu rvdism. d. Greg. Moisilu; si asia actulu acela se si inplini in diu'a susu numita.

Inainte de diu'a menita pentru aceea festivitate inspectorulu invitá pre toti amplotiati si onoratorii din locu se partioipe la acelu actu inportantu. Domineca in 17 dupa sant'a liturgia se adunara scolarii din clasele normali si candidatii de preparandia in sal'a gimnasiale destinata pentru tienerea solemnitati. Intieleginti'a mai tóta se adunara aici, si invitandu-se si ilustr. sa d. capitanu supremu actulu instalarei se incepù. Inspectorulu districtualu se sui pre catedra si tienù o cuventare*), in carea aretà antáiu lips'a preparandiei pentru noi Romanii gr.-catolici si folosulu ei, apoi enarà istoria infientiarci ei pana in minutulu, candu trece din provisoriu in definitivu. Totodata si-esprimà si dorerea cá granitieri, cá inaltulu regimu inca nici acumu nu a usioratu fondurile granitieresce de sarcin'a de a portá spesele intretinerii ei; deórace desí s'a pusu acést'a sarcina numai deocamdata pre fundulu odinióra de monturu, acumu de stipendie, totusi deocamdat'a a duratu de la infientiare pana adi**). Déca preparandi'a e infientiatu pentru Romanii gr.-catolici din Transilvani'a, atunci trebue sustienuta din fondulu tierci, car nu din unu fondu privatu si inca destinatu pentru crescerea tenerimeii acestui districtu seracu. Dupa aceea lasà se se cetésca actele relative la asta solemnitata si in urma decretulu de denumire; admanuandu respectivulu decretulu lu-incuragià, cá si de aici inainte se pasiésca eo acelasi zelu, cu aceea energia in ducerea oficiulu seu precátu de greu pre atátu de onorificu, si pofindu-i sanetate statornica incheià cu ‚se traésca.‘ ‚Se traésca‘ strigà cu entusiasmu publiculu de facià, car corulu armonicu intonà ‚la multi ani.‘ Dupa aceea d. Bas. Petri rosti urmatóri'a cuventare:

Reverendisime Domnule Vicariu!

Preaonoratiloru Domni!

Instalarea, ce mi-se face asta di in postulu de invetiatoriu preparandiale definitivu in presinti'a atátoru preailustri domni, acestu actu serbatorescu, asteptatu din parte-mi atát'a tempu si

*) Acést'a ar fi de lipsa a se dá publicitatii, mai alesu pentru datele cele interesante; inse pana acumu nu am avutu norocire a-o poté capeta.

**) Incontr'a acestei a protestatu comisiunea administratória de repetite ori, si acumu aterne la locurile mai inalte unu memorandu.

amenatu din mai multe laturi preste mesura, m'a surprinsu intru atátu, încátu me temu, cà nu-mi voiú poté esprimá cugetele si sentiementele asia, precumu asi dorí. De 7 ani ocupu postulu acest'a provisoriu; am doritu tempulu acést'a neincetatu, se-mi vedu odata denumirea definitiva. Si totusi asta-di, candu dorirea mi-se implinesce, me semtiu — nu neindestulitu, dar órecumu neliniscitu; neliniscitu, pentrucà acumu cá nicecandu altadata mi-se ivesce inaintea ochiului meu sufletescu chiamarea-mi in tóta ponderositatea si responsabilitatea ei.

Am semtítu si pana acumu greutatea oficiului primitu; candu inse grigiele me apesá mai tare, cugetám la starea cea provisoría, carea odata are se se schimbe, — si acestu cugetu me mai liniscíá. Asta-di si cugetulu acest'a a disparutu, de asta-di inainte sum definitivu — sub sarcin'a, ce mi-se incarca pre umeri.

Si *sarcina* intr'adeveru, si inca sarcina fórte grea e chiamarea, ce Provedinti'a-mi destiná; grea mai antáiu de tóte cu privire la *problem'a* ei. A formá invetiatori! — chiamare acést'a precátu de marétia, pre atátu de delicata si apesatória. E greu a fi invetiatoriu; singura numele ne rechiamá in memoria o multíme de proverbie si expresiuni din tóte tempurile si de la tóte popórele, deasemene disgustatória si nemangaitória. „Pre cine dieii urgisescu, lu-destina de invetiatoriu!“ (Quem din odere, paedagogum fecere.) Si eara-si: „Trei lucruri sunt mai cu anevoa: a nasce, a domní si a invetiá pre altulu!“ Eaca tristulu prospectu pentru apostolii culturii! — Déca inse e greu a fi invetiatoriu, apoi cu multu mai greu e a fi *formatoriu de invetiatori*, si anume pentru urmárele ingrozítórie, ce potu provení din gresielele comise. Candu inveninediu ap'a din pacarulu, cu carea cine-va voiesce a-si stemperá setea, am destinatu mórte unuí'a; candu inse otravescu isvorulu, funtan'a, am planuitu pierire multímei. Eata pentru-ce gresielele invetiatoriului preparandiále sunt mai fatali, decâtu cele ale invetiatoriloru proprii: invetiatoriulu preparandiále — gresíndu — inveninedia canalulu, pre care are se curga in poporu, in societàte cultur'a si moralitatea!

E grea sarcin'a, ce iéu asupra-mi, a dóu'a cu privire la *midilócele*, de cari potiu dispune la resolvirea ei. Unde sunt càrtile tiparite pentru chiamarea invetiatorésca? Unde avem noi Romanii o pedagogía, o didactica speciale? Unde ne sunt aparatele, colectiunile necesarie? Lipsescu cu totul, si bietii preparandi sunt condamnati a-si scrie studíele tóte, adese cu gresiele, pentrucà le scriu din propuneri libere. De unde se mai ice tempu si pentru studiáre, pentru lectura? Din lips'a modeleloru si a aparatelor invetiatorii apelédia la fantasi'a eleviloru. Nu e destulu atátu! Insu-si pausialulu pentru incaldítulu si curatítulu institutului, apoi pentru scripturistice, stipendíe etc., ne lipsescu acumu de 3 seau 4 ani încóce de totu. Romanulu scie, ce insemnédia „a lucrá cu sapa de lemn“, — alu lui e proverbíulu; la asta sórte trista sunt condamnati invetiatorii nostri preparandiáli in presentu. Fačia cu aceste impregiurari puçinu póte si mangaiarea: „Invetiatorii voru stralucí cá stelele ceriului!“

A trei'a e grea chiamarea mea si pentru alte impregiurari vitrege, cari impiedeca multu prosperarea institutului. Statutele preparandiéi pretíndu, cá tenerii, ce voru a intrá in institutu, se fi absolvatu gimnasiulu meu seau 2 clase reali cu succesu bunu. De 7 ani esista preparandi'a nóstra, si noi niceodata nu ne-amu aflatu in aceea stare plăcuta, a poté observá acést'a conditiune salutaría; dincontra amu fostu nevoiti, seau a inchide preparandi'a, seau a recrutá din clasele normali, ba chiaru si din cele triviali. Si apoi astoru elevi se se propuna — cà asia pretinde planulu de invetiamentu — cu succesu psihologí'a, logic'a, didactic'a, pedagogí'a! — Pana candu scólele nóstre satesci voru duce o viétia amara, cá cea de asta-di; pana candu invetiatorii voru fi espusi fómei si arbitriului unuí jude seau juratu capriciosu; pana candu cestíunea scolaría intréga, acést'a cestíune de viétia pentru Romani, nu se va regulá prin o lege propria: pana atunci nice

unu teneru de dómne-ajuta nu va pasí pe cararea invetiatorésca, nu va intrá in preparandiá; pana atunci elevii acestei'a voru fi de acei'a, cari nu sciu se incepa altu ce-va, seau cari voru a se folosí de beneficiile outarui §. din legea asentatória.

Dispensati-me, ve rogu, Preaonoratiloru Domni, a mai insírá si alte impregiurári, cari ingreunédia atátu de multu chiamarea mea de invetiatoriu preparandiále, si mi-concedeti a me întrebá: ce conditiuni unescu io in persona mea pentru resolvirea fericita a problemei desu-amintíte? Afirmu in tóta linisceca sufletului, cà aducu o voia tare, o anima fierbinte, ardiétoria pentru prosperarea institutului nostru preparandiále; trebue inse se marturisescu, cà nu si acce scientie si esperintie, cari le cere importantí'a obieptului.

Si totusi nu desperezu!

Speru mai antáiu de tóte in ajutoriulu atotpotintelui Domnedieu, carele va priví cu indurare preste multu-cercetá'a natiune romana, si-mi va binecventá ostenelele puse. — Speru in spriginulu maimariloru miei, cari voru scí scapá odata preparandi'a din starea-i abnormala de asta-di, si, punendu-i la dispunere conditiunile necesarie, i voru asiguré inflorirea dorita.

Speru in ajutorirea oo. miei colegi de la preparandiá, cari sciu apretíuí adevorul cuventelorú: „Unde-su doi, poterea cresce!“ Ear domnii profesori de la gimnasiu sunt rogati a nu uitá, cà si preparandi'a e unu membru in sírulu instituteloru natiionali de cultura, si cá atare si-are insemnatarea sa propria. — Speru in fine in bunavointí'a bravei nóstre intielegintie locali si o rogu, cá déca cum'va n'ar poté inmultí numerulu amiciloru acestui institutu, celu puçinu se nu inmultiesca cel'a alu contrariloru.

Tare in sperantielé aceste si in iubirea, ce o am càtra chiamare-mi, resolvirea problemei, ce-mi stá inainte, mi-se pare possibile. Déca inse prelanga tóte acestea nu mi-asi poté impliní misiunea, precumu dorescu: atunci aduceti-ve aminte, Preaonoratiloru Domni, cà si io sum numai omu, si cà poterile omenesci sunt fórte marginite.

Binevoiesce, Reverendisime Domnule Vicariu, a te face interpretulu sentiementelorú mele càtra inaltulu regimu, si a-i spune, cà-mi voiú tiené de santa detorintia a justificá increderea pusa in mine, si a satisface asteptárilorú espresé la finea decretului primitu. Ear domní'a vóstra, Preaonoratiloru Domni, primiti din parte-mi cea mai cordíale multiamita pentru onórea ce mi-ati facutu, luandu parte la acestu actu serbatorescu.

Dupa finirea acestei incepù ilustritatea sa d. capitanu supremu si facundu unele observatiuni la greutátile insírate, cu cari are a se luptá preparandi'a, intre altele díse, cà déca prelanga atátea greutáti a facutu preparandi'a totusi unu sporiu fórte imbucuratoriú, sperédia cu multu mai mare progresu de la ea atunci, candu voru fi acestea delaturate; poftesce domnului Petri numai atát'a potere, cáta caldura si zelu are dinsulu fačia cu institutulu incredintiátu conducerei sale. „Se traésca“ resunara din tote anghiurile salei. Dupa acestea multiamí d. Petri ilustr. sale inca odata, promitiendu, cà nu va incetá a lucrá cu acelasi zelu si diligintia cá si pana acumu. — Cu acestea apoi se incheiá solemnitatea, si asia institutulu preparandiálu, infientiatu dintru 'nceputu pentru toti Romanii greco-catolici din Transilvani'a, ear dupa infientierea celui de la Blasiu numai pentru Romanii din díeces'a Ghierlei, e uniculu institutu organisatu definitivu in Naseudu. Se inflorésca la multi ani!!!

M. P.

Beiusiu, 8. Iuniu 1866.

Sér'a in 19 Maiu fíumu fericitati a ne convinge despre presinti'a ilustrisimului d. episcopu díecesanu in opidulu nostru. Si cu câtu mai multu ne-a inpiedecatu tempulu inaintatu a-ne pregatí spre intempinarca preasantítu aceluí'a, cu atátu a fostu mai imbucuratória inscientiarea primului nuntiu curténu, precumca

„ilustr. sa inca in vér'a acést'a, prelanga tóta greutatea tempuriloru critice de acumu, va oferí si ultimulu fileriu pentru repararea turnului bisericeii nóstre de aici.“ La audiulu acestor'a toti Romanii gr. c. nespuse ne inbucuraramu, mai vertosu si pentr' aceea, cà, — desí Romanii gr. or. prelanga starea loru materiala mai seraca in acestu punctu mai ca ne intreacău, drépta recunoscentia castigandu-si de la acesti'a zelosulu barbatu d. Zsiga, — noi inca scimu esprime in lume, cumca si Mecenatii nostri dáu lui Ddieu ce este alui Ddieu, si imperatului ce este a imperatului; càci ilustrisimulu nostru episcopu procuré dia pleu seu metalu si mai departe lucitoriu pre sém'a falnicului turnu, ziditu prin munificenti'a demnului de eterna memoria episcopu Darabantu.

„Facta bona manifesta sunt, . . . et quae aliter se habent abscondi non possunt.“ II. Tim. 6, 25. In 14 Fauru a. c. fúramu toti credintiosii gr. c. subtu pedépsa provocati prin m. o. d. Andrea Papfalvai, protopopulu si parochulu localu, a ne infaçiosia la adunarea bisericea in 18 Fauru a. c. dupa finitulu misei in incaperea scólei capitale tienenda. Desí pedéps'a fú anuntiatá depre amvonu, totusi numai partea absolutu mai mica ne poturamu represintá, onorandu-ne cu presinti'a sa revdsimulu d. canon. onor. Teodoru Kóváry direginte gimnasiálu. Dupá resunarea órei 11. si-ocupá d. protopopu scaunulu de presedinte, si dupa puçina precauventare deschise adunarea si predece actele bisericesci depre anii 1864—65 domnului Balázs-Biasini, docinte normalu si notariu comunei bisericesci, spre cetire. Din cetirea acestor'a observaràmú numaidécátu, cà scopulu mai deaprópe a adunarei este, a aretà ratiunile bisericesci. Acestea inse, cauta se marturismu, ne-casiunara dorere si mechnire toturorulu celoru ce (nu fia inputatu!) ne straduimu diu'a nóptea pentru bunastarea santei mame biserice; pentrucà cercandu, dat'amú de nu micutie sminte si neacuratáti in manipularea baniloru bisericesci.

Dupa aretarea ratiuniloru bisericesci din anii amintiti, unde biserice'a se falece cu restulu de 8 fl. v. a; dupa abdicerea de protocuratoria a stimatului d. Horvatu composiesoriu orasianu, si dupa ultim'a ofertare a acestui'a, cá barem de acumu inainte se se duca ratiunile bisericesci intr'unu protocolu formalu, unde acelea se se póta revedé depre dieci de ani, càci siedule si alte acte marunte spre daun'a bisericeii preasioru potu si perí; ba si dupa respunsulu presiedintialu: „N'a fostu neci nu e datina a duce protocolu“, — dreptu cuventu luandu-si profesoriulu L. a dísu: „Ineátu mi s'a concesu a observá din o provocare a ilustr. sale episcopulu díecesanu tramisa de preasantitu acél'a domnului can. on. Kóváry, unde preanonoratu acestui'a si fiscalulu dominalu se concrede revedera ratiuniloru bisericesci depre anii 1846—62 inclusivu in nescari papire deduse si cu protocolulu de ratiuni conferinde, — cu dorere voiu se intrebú cà afara de capitalulu de 1055 fl. 9 cr. din a. 1846, remanintiele din anu in anu pana la 1863, cu totul la 1700 fl. v. a. suite, cu ce amaru se voru conferí, déca protocolu formalu pentru atát'a fieru de bani in archivulu protopopescu neci nu esiste?“ „Barféle si carcófele, unde-i provocarea?“ fú respunsulu. Nici aducerea si aretarea laudatei provocári si inpoterniciri episcopesci din partea rdsmului d. can. on. Kóváry n'a folositu nemicu, càci presidiulu a demandatu tacere, si — „causa finita fuit.“ — Fostulu curatoriu se mai provocá la dóue colecte pentru vestmente bisericesci in anii de inaintea curatoriei sale de duoi ani emanate, nu cum'va se díca cine-va cà elu a mancatu banii adunati; dintre cari intrun'a s'au conserisu camu 90 fl. v. a. in cealalta 3 fl. (Acést'a cu in-sa-si subscrierea protopopesca se afla la d. direginte). Indesiertu tóte! càci nici acestea nu se recunoscúra, ba se afirmá, cà si capitalulu, ce mai existe e elocatu mare parte in atari locuri, unde seu a peritu, seu de unde e greu se se mai incasedic. —

Astfelu biserice'a nóstra sémena unei orfeline, ce e sbatuta de tóte amenintiárele vitrege ale tempului. De privesci la esteriorulu ei, jace nemidilocitu intre gramadele de gunoiu ale piatiei;

ce-va stelputi din reslocii antichi (póte depre tempulu zidirei ei inca) mai exista ici-cólea, de cari si-léga tergariulu seu caletoriulu calulu obositu, pana porcii necasíti de lutulu depre spinare cérca scarpinatoriu fidelu in cementulu ruinatu depre murii aceleia. In laintrulu ei dámu de unu vestmentu procuratu cu 60 fl. prin economizarea de 2 ani a curatorului cestui din urma; acést'a ne mai mangáia cât'va, pana-ce sdrentiele celealalte ne indémna a frundiari prin Trenii lui Ieremi'a. Credemu tare, ca ilustrisimulu d. patronu si episcopu va scídesradeciná cu totul astfelu de abusuri!

Candu intraràmú domineca in 20 Maiu dupa misa spre sarutarea dreptei episcopesci, cuventele nóstre salutatórie produsera celu mai placutu echu alu concordiei, alu nesuintiei spre perfectiunarea-ne propria si a concrediutiloru nostri in scientie si in fapte nobile; ba desclinitu placutu-ni-au dulcile asecuratiuni archipastoresci, precumca ilustritatea sa va staruí neintreruptu pentru ajutorirea starei nóstre materiala misere, comprobandu-se in toti anii din stramutarea désa a profesoriloru, cà numai aceea póte se intardie in florirea seculara a gimnasiulu nostru.

In 26. Maiu se departá ilustr. d. episcopu la resiedinti'a sa, urmandu-lu orárele si bineouventárele filoru sei sufletesci.

Gavriele Lazaru de Porcarietiu,
prof. gimnas.

Amvonulu.

Cuventarea revdsimului d. Macedonu Popu,
prepositu, vicariu gen. capit. si prodirectoru seminariále,

(tienuta cu acasiunea deschiderei seminariulu clericale alu díecesei gr. c. ghierlane in Noembre 1859.)

Ilustrisime Dómne Episcópe!

Preanonorati in Christosu Frati!

Iubitiloru in Christosu Fii si Alumnii!

Sérbatórea acést'a sublímá si marétiá, carea pre noi pre toti ne-a coadunatu in acést'a sala, — diu'a acést'a, in carea cu ajutoriulu lui Ddieu se deschide seminariulu clericale alu acestei díecese intemeiate din indurarea parintiésca a Maiestatiei sale preabunului nostru monarcu, — este si va fí un'a dintre cele mai insemnate in anele bisericeii acestei díecese si demna de aducerea-aminte a posteritatiei recunoscutórie. Pentrucà, decum'va e serbatorésca diu'a, in carea se santiesce locuinti'a unei familie crestine, destinata spre petrecerea díleloru sale pamentene: cu câtu mai solemná serbátóre trebue se fia pentru fii sufletesci ai acestei díecese diu'a, in carea se santiesce si preface acést'a casa intr'o casa a Museloru sacre, in carea voru se locúesca si se si-primésca crescerea esemplara si scientiele recerute parintii toturorulu familieloru crestine din acést'a díecesa tienetória de sant'a si strabun'a nóstra religiune gr. c., cari parinti voru avé sublim'a chiamare, de a conduce pre fii lorú cei sufletesci pre carier'a cea mantuitória a virtutiloru crestinesci!

Se ne bucurámú dara mai antáiu noi, ostasii cei veterani, de acesti'a cá de nescari ostasi noi ai lui Christosu si ai bisericeii, intrarmandi cu coifulu credintiei si cu scutul dreptatiei; de acesti noi Gedeoni, ale caroru mani se voru formá spre portarea lupteloru Domnului, nu spre a subjugá cetáti ci spre a invinge suflete; nu spre a preface tieri in ruine ci spre a subjugá credintiei cei adeverate pre acelea capete esaltate si trufasie, cari au andresnéla a se radicá incontr'a credintiei si a s. biserice; nu spre a invinge ostiri lumesci cu sabi'a insetata de sange omenescu, ci spre a goní legeonulu nedrepta-

tiei din siantiurile sale cu armele spirituale ale adevărului eternu; nu spre a acoperi câmpiele patriei cu cadavre, ci spre a semena în terenul sufletelor și animalelor crestinesci sementia cea aducătoare de fericire eterna a cuventului Mantuitorului I. Christosu, adusa din sinul Tata-lui cerescu; nu spre a cuceri remnuri în lumea acest'a efemera, ci spre a recastiga sufletelor crestine dreptul de intrare și posesiune în remnul eternu alu nemoriei ceresci; nu spre a libera patria de inimi lumesci, ci spre a libera sufletele turmelor crestine odiniora dinsiloru incredintande de legeonulu patimelor sugrumatorie de sentiulu religiosu, și spre a departa de la ele sbiciulu necredintiei, care e mai infioratoriu și mai grodianu decâtu orice resbelu estermiatoriu.

Se ne bucuramu în Domnulu, se laudamu și marimu demu'a de eterna adoratiune Provedinti'a ddieesca, carea ne-a adusu fericit'a ora de a vedea deschisu și seminariulu acest'a, care în viitoriu va fi resedariulu diecesei nostre, spre a straplanta dintr'insulu mleditiile virtutilor și invetiaturei crestinesci în toate partile viniei Domnului Sabaotu. Acestu seminariu spre pastrarea necorupta a santei religiuni adeverate gr. c., spre latirea moralitatiei nefaçarite, spre inaintarea scoliloru, inflorirea diecesei și marirea lui Ddieu, multu va contribuî.

Bucurati-ve în Domnulu și voi teneriloru! voi teneri Samuili, cari ve ve-ti cresce în umbr'a sanctuariului; mariti și lauda-ti pre Domnulu, care v'a adunatu din deosebite parti și comune gr. c. romane a acestei diecese în acest'a santa corabia, carea ve va aperi nevinovat'a vostra de scopulii cei periculosi ai acestei mari pamentene. Bucurati-ve și multiamiti multu stimatului nostru preasantu domnu episcopu, care s'a induratu a ve primi pre voi în acestu institutu, în care sentirile animei vostre se voru cultivá și nobilitá, și facultatile ingeniului vostru se voru inavuti cu cunoscintiele invetiaturei și credintiei cei adeverate, și sufletulu vostru se va nutri cu laptele spiritului preotiescu. În acestu institutu ve-ti capata gustu câtra santele invetiaturi, iubire câtra sufletele celea nemoritore, respectu și stima câtra baserica și disciplin'a ei, care este adeveratulu semnu alu preotiloru celoru buni și pii. Bucurati-ve, dîcu în urma, că voi sunteti fericiti a capeta de profesori pre acei barbati demni, cari precepu într'unu gradu înaltu artea, de a ve insuffla voue iubire câtra Domnedieu, și omagiala supunere câtra monarchu, iubire câtra prepusii și binefacutorii vostri, iubire și alipire câtra parinti, natiune, patria și intrég'a societate omenesca, iubire câtra vietia activa și virtutile morali; cari cá nescari barbati practici, fosti zelosi pastori sufletesci și lucratori în vini'a Domnului Sabaotu, voru fi departe de acei pedagogi mecanici, cari incredintandu-se în sborulu ratiunei și a facultatiloru sale, nemicu alt'a vorbescu decâtu despre prejudeciile lumii, înse fór de a avé o judecata drepta despre acestea, ori cá propunu discipuliloru sei nescari lucruri, cari seau nu le sunt de trebuintia și folosu, seau sunt numai nescari teoríe seci, lasandu afara cu totulu partea practeca. Acesti preastimati barbati p. oo. dd. canonici Ioanu Anderco, Ioanu Gulovich, Stefanu Biltiu și Michaelu Sierbanu, — pre cari eu cá numitu prodirectoru alu acestui institutu, amu onóre a vi-i presinta, — voru cerca glori'a și marirea loru în poriuulu vostru, ear fericirea loru în salutea vostra. — Folositi-ve dar de întiepletele și practicele loru invetiature; plantati în adunecimea animalelor vostre întiepletele loru svaturi; aretati-ve multiamitori pentru parintesca portare de grigia; fa-

ceti-ve demni de statulu celu santu alu preotiei, care voi voiti a-lu imbraçisiá; inarmati-ve cu spiritulu pietatiei, care de la unu preotu se cere într'unu gradu emininte; nesuiti-ve a desvoltá în sufletele vostre sentiulu celu sublimu alu chiamarei preotiesci, cá asia nesuindu-ve din respoteri a ve însusi cvalificatiunea statulu preotiescu corespundiatória, acumu se fiti mangaiarea preabunului nostru preasantu episcopu, ear în viitoriu cá pastori sufletesci se i-usiorati sarcin'a înaltei sale chiamari, și veti fi glori'a și coron'a lui. Asia veti implinivoi acceptarile buniloru vostri invetiatori și binefacutori și ale tuturoru amiciloru religiunei și basericei nostre; asia veti stempera și dorulu celu inflacaratu alu Romanului, care nemica ostedia asia fierbinte, decâtu cá se aiba în fruntea întreprinderiloru sale religiuaric și natiunale parinti și pastori sufletesci devotati causei celei sante a religiunei și natiunei nostre; asia ve-ti cresce și voi în charu înaintea lui Ddieu și a ómeniloru; asia va veni binecuventarea ceriului și a pamentului preste acestu institutu.

Ear Tu Dómne! preotulu celu mare și vecnicu, pre acest'a, cari i-ai alesu din lume, cá se mérga earași în lume, dar nu cá fiii lumii, ci cá fiii tei, și se vestesca cuventulu teu la tota creatur'a, — intaresce-i cu puterea t'a. Binecuventa silintiele loru. Fa-i puternici în cuventu și fapta. Fa-i modelulu moralitatiei și a virtutilor crestinesci, a caror'a sementia unulu-nascutu Fiiulu teu și Mantuitoriuulu nostru I. Chr. a adus'o pre pamentu din sinulu teu celu parintiescu. Da-le loru anima deschisa atatu suferintielor și patimiloru celoru seraci, câtu și ranelor ustoratorie ale pecatosiloru. Insuffla-le sentiulu resolutu și cordialu atatu pentru interesele eterne ceresci, câtu și pentru trebuintiele tempurane pamentesci ale turmelor sufletesci odiniora pastorirei dinsiloru incredintande. Binecuventa pre auctorii și patronii acestui santu, folositoriu, și pentru religiunea, prin sacrificarea unuia-nascutu Fiiului Teu întemeiata, de mare însemnetate institutu; fia acest'a unu osebitu obieptu alu indurariloru tale, togm'a asia, precumu va fi alu rogatiuniloru și multiamirei nostre! Binecuventa și episcopi'a acest'a noua, și o inzestrédia cu astfelu de preoti, cari patrunchi de spiritulu santei evanghelie și alu chiamarei loru cei sublime, se póta și se voiésca pre fiii sei cei sufletesci a i conduce la limanulu fericirei celei eterne! Aminu.

Literatura.

„Istoria besericesca“ scrisa de br. A. Siaguna.

Acesta istoria statatória din 2 tomuri s'a tiparitu în limb'a romana în tipografi'a dieces. din Sabiu înca în a. 1860 sub titlulu: „Istoria besericeii ortodocse resaritene universale, de la întemeierea ei pana în dilele nostre, compusa și acumu antai'a óra data la lumina numai cá manuscriptu de Andr. baronu de Siaguna scl.“ (acumu metropolitu romanu gr. or.)

Unii dintre cetitorii acestui opu istoricu credu, cumca elu ar fi unulu dintre cele mai escelinte opuri, ce s'au produsu pana acumu în campulu literaturii romanesci besericesci; altii mergu mai departe și luinaltia pana la ceriu, dîcundu, cumca opu stralucitu, cumu e acest'a în feliulu seu, nu au mai avutu Romanii în beseric'a lor; unii-su de convingerea, că acestu productu istoricu sute de ani va straluci cá unu tesauru rar și de caracteru clasicu; eara altii cu erorii dintr'in-

sulu se folosescu cá cu o arma agera incontr'a adevărului istoricu alu besericei nóstre romane orient. unite si incontr'a genuinei istorie a scaunului pontificescu romanu. VEDIENDU eu, cumca acést'a istoria amagesce pre multi dintre cetitorii ei, si mai alesu pe cei ce sunt puțin versati in istoria besericésca, precumu si pre acei'a, cari se conducu numai de auctoritatea esterna a ómeniloru, si observandu eu, cumca pr'in acestu opu se latiescu notitie retacite daunatióse besericei nóstre: misícatu singuru de interesulu adevărului curatu si santu cumu si de binele besericei nóstre, nu potu se nu marturisescu, cumca acést'a istoria nu unesce in sine conditiunea laudelor, cu cari se incarca, si cumca nici nu póte ocupá loculu acelu de frunte, care i-lu atribuescu multi dintre cetitori; pentrucá acestu productiu istoricu contine fórté multe asertiuni false, contrarie adevărului istoricu alu besericei crestine, atátu apusane cátu si resaritene, adulterédia in multe puncte istori'a besericei romanesci unite, istori'a pontificiloru romani si a Ungariei, — scurtu e lipsitu de caracterulu acelu frumosu si necesariu, care trebue se-lu aiba tóte istoriele besericesci si profane adeverate.

Dintre erorii numerosi cari se cuprindu in amintit'a istoria, insemnediu acumu deodata numai urmatorii, si cu acésta ocaziune mi-facu si reflexiunile mele la dinsic precumu urmédia:

La pagin'a 3. cap. 1. taiarea 1. tom. I. in acésta istoria se scrie, cumca *pana la Moise se ocarmuiedu ómenii numai dupa legea cea firésca si de acolo cunosceáu pre Ddieu, si precumu dice s. Epifaniu in faptele apostoliloru c. 14. st. 16, 17., „ómenii cei pana la Moise nu sciedu de eresuri, dara nici cá au fostu idololatri, ci fiacare dintre ei se inveliu de lu a sa socotintia, cáci lege nu aveáu, ci ei faceá legea dupa socotint'a loru.“*

Tóta asertiunea acést'a dupa credintia mea e falsa, contraria santei scripture, si repumnanta invetiaturei besericei crestine dreptcredintióse. Incontr'a acestei asertiuni eu basatu pe s. scriptura intarescu urmatóriele: 1. Cumca si inainte de Moise ómenii pe Ddieu luncosceáu nu numai din legea firei, ci si din aretarea cea ddieésca seau din revelatiune. Despre acestu adevéru a) ne convinge s. scriptura, carea in cartea facerei apriatu ne spune, cá Ddieu s'a aretatu primului parinte alu genului umanu, lui Adamu, apoi patriarchiloru Noe, Avraamu sel.; eara in faptele apost. 7, 2. Spiritulu s. prin s. Stefanu díce: „Ddieulu marirei s'a aretatu lui Avraamu parintelui nostru, candu erá in Mesopotami'a mainainte de a locuí in Charan si a dísu cátra elu: Esi din pamentulu teu, din neamulu teu, si vino in pamentulu, care lu-voiu aretá tîe.“ b) Ne marturisescu despre acestu adevéru si ss. parinti, precumu si s. beserica crestina dreptcredintiósa, carea invétia, cumca alesii lui Ddieu pe dinsulu l'au cunoscutu si din aretare ddieésca, eara nu numai din legea firésca. — 2. Dícu, cumca si inainte de Moise ómenii afara de legea cea firésca au avutu si legi positive ddieesci nescrise, dupa cari alesii lui Ddieu veneráu pe Facatoriulu ceriului si alu pamentului. Estu adevéru luminatu lu-aréta a) mandatulu, care l'a datu Ddieu primiloru parinti ai genului umanu in paradisu, cá se nu manance din pomulu opritu, care mandatu Augustinu (lib. 10. De civ. Dei.) lu-numesce primulu testamentu a lui Ddieu facutu cu protoparintele nostru Adamu; eara Paulu apostolulu in cartea sa cátra Romani lu-numesce lege, candu díce la capu 5, cumca prin unu omu a venitu pecatulu in lume, si cumca

unde nu este lege, acolo nu e nici pecatu seau prevariatiune. b) Lu-confirma si legea data de Ddieu patriarchului Avraamu si poporului iudeescu despre taiarea-inpregiuru — despre care lege in cartea facerei 17, 9 11 asia graesce s. scriptura: „Si a dísu Ddieu cátra Avraamu: Tu vei conservá testamentulu meu, tu si sementi'a ta dupa tine in generatiunile sale; si acest'a e testamentulu, care-lu vei conservá intre mine si intre voi si intre seminti'a ta dupa tine in generatiunile tale: se se taie inpregiuru tóta partea vóstra barbatésca; taiati inpregiuru carnea preputiului vostru, se fia semnu testamentului intre mine si intre voi.“ c) Lu-recunosc ss. parinti si beserica crestina dreptcredintiósa, cari cu noi dinpreuna marturisescu, cumca si inainte de Moise, afara de legea firésca, la alesii lui Ddieu a esistatu si lege divina positiva, pe carea se basédia credint'a cea adevérata a tuturoru crestiniloru dreptcredintiosi. — 3. Aserediu, cumca si inainte de Moise la moritori au fostu idololatri, dupacumu se scie din s. scriptura la Iosu'a 24, 2., unde se díce: „Dincolo de riulu Eufrate locuiáu maimarii nostri mai demultu, precumu Tarah parintele lui Avraamu, parintele lui Nahoru, si veneráu ddiei straini.“

Dupa-ce prin adusele argumente am aretatu falsitatea asertiunei citate de la pag. 3, la acést'a asertiune ce preasantítulu auctoru o basédia pe cuventele santului Epifaniu, mai adaugu in fine si acea observatiune, cumca cele ce le scrie Epifaniu in opulu seu si prea sant'a sa le-aduce inainte in istori'a sa besericésca, spre a demustrá cá pana la Moise nu au fostu idololatri intre ómeni si cá ómenii cunosceáu pe Ddieu numai din legea firésca, acele nu trebue in generalu intielese despre ómenii inainte de Moise; deórace chiaru din opulu lui Epifaniu scrisu despre eresuri se scie apriatu, cumca si inainte de Moise au fostu eresuri, ce se vedesce din c. 1. p.7. si din eres. 80. p.597., unde acestea se scriu: „Graecismulu s'a inceputu prin idololatria depre tempurile lui Seruch... si dupa aceea depre tempurile lui Tarah parintelui lui Avraamu, si prin statue introducundu-se erorulu idololatriei pe primii loru parinti adorandu-i.“ (Graecismus a temporibus Seruch exorsus per idololatriam... deinde vero a temporibus Taarra patris Abraham, et per statuas idololatriae errore inducto primos suos parentes colentes). Nu trebue mai incolo sentinti'a aceea epifaniana a se intielege generalminte nici pentru aceea, deórace din invatietur'a lui Epifaniu, cuprinsa in opulu lui scrisu despre eresuri, luminatu se póte cunósce, cumca poporulu alesu de Ddieu pentru conservarea religiuneicei adeverate ddieesci descoperite patriarchiloru a cunoscutu pe Ddieu si ún invatietur'a patriarchiloru. Adamu, Avelu, Setu, Enochu, Matusalemu, Noe, Araamu, si s'a gubernatu si de patriarci prin religiunea descoperita, si nicidecátu numai prin legea cea firésca.

La pag. 191 tom. I. cap. 9. paragr. 169 despre Goti se afla acestea: „*Gotii, pre cari Hunii i-au gonitu preste Istru seau Dnistru cu invoirea imperatului Constantiu, s'au salasiluitu in Traci'a, si in acestu vécu au primitu legea crestinésca.*“

Precumu se vede din acést'a asertiune preasantítulu archiepiscopu crede a) cumca migrarea cea insemnata a Vest-Gotiloru preste Dunare respinsi de Huni, precumu si asediarea loru cea consideravera in drépt'a Dunarei, s'ar ff templatu cu invoirea lui Constantiu imperatului orientului; si b) cumca Ulfil'a ar ff fostu primulu episcopu alu Gotiloru. Eu incontr'a acestei credintia, carea dupa parerea mea nu are nici unu temeiu, sum de aceea con-

vingere, cumca trecerea cea insemnata preste Dunare a Gotiloru respinsi de Huni si asediarea lor in partea dreapta a Dunarei s'a intemplantu sub Valente imperatulu orientului, ear nu sub Constantiu, cumu scrie preasantia sa. Acést'a a mea sentintia se basédia pe marturisirea mai multoru scrietori demni de credintia, si anume: 1) pre maturisirea scrietoriului Paulu Orosiu, care in libr. istor. 7. cap. 33. scrie, ca „gintea Huniloru din munti neamblati cu furóre repentina a eruptu asupr'a Gotiloru, si Gptii conturbati din locuintiele lor cele antice, dupa-ce au trecutu Dunarea, s'au primitu de Valente imperatulu.“ (Siquidem gens Hunnorum, diu inaccessis seclusa montibus, repentina rabie percita exarsit in Gothos, eosque sparsim conturbatos ab antiquis sedibus expulit; Gothi transito Danubio fugientes a Valente sine ulla foederis pactione suscepti); 2) pre marturisirea scrietoriului Iornande din seclulu VI., care in cartea sa despre Goti cap. 25. scrie, ca „Visi-Gotii se indoián ce se lucre pentru gintea Huniloru, in urma au trimisu in Romani'a seau Traci'a ablegati la Valente imperatulu, cá se le dee lor o parte a Traciei seau a Mesiei spre locuintia, se traésca sub legile si imperiulu lui; si cá mai mare credintia se li-se dee au promis, ca voru fi crestini, déca voru capetá invetiatori din limb'a lor, ce observandu Valente, delocu bucurandu-se s'a invoitu, (ca insu-si a voitu acést'a;) si pe Gotii primiti in partile Mesiei cá unu muru alu remnului seu i a dispusu incontr'a ginteloru.“ Si fiendea Valente pre atunci erá maculatu cu arianismu, pre Goti i-a facutu ariani. 3) Pe Amianu Marcelinu, care despre Gotii respinsi de Huni preste Dúnare díce, ca ei venindu sub ducele Alavivu in Traci'a cu copii si cu muierile lor, de la Valente in Mesia si Traci'a, promitendu ascultare perpetua, au capetatu locu si acolo s'au asediatu cu averile sale (Magna Gothorum pars trans Istrum in Thraciam duce Alavivo cum liberis et uxorihus contententes, a Valente imperatore perpetuum polliciti obsequium in Mesia et Thracia, ut essent veluti propugnaculum Romani imperii ejusque fines ab Hunorum incursionibus tuerentur, terras accipiebant, ibique sedes fortunarum suarum locabant). 4) Pe Socrate, care in istori'a besericésca lib. 4. c. 28. pag. 673. díce: „cumca Gotii espumnati de Huni au fugitu in tienuturile Romaniloru, si Valente li-a datu unele locuri in Traci'a.“

Acestu adeveru istoricu, care se constatédia prin aici memoratele date despre asediarea in Traci'a sub Valente a Gotiloru respinsi de Huni, lu-recunoscú mai multi scrietori istorici mai de dincóce demni de tóta credintia, dintre cari memorámu aici pe Christof. Gatterer, carele in istori'a lumii la pag. 437 scrie: „cumca Gotii alungati de Huni s'au primitu in Tracia sub Valente imperatulu“; pe Ilia, care in libr. seu despre inceputulu si progresulu religiuniloru diverseloru natiuni din Transilvani'a la pag. 24. §. 5. scrie: „cumca nu cu multi ani inainte de venirea lui Atil'a in Panoni'a multi dintre Goti si Geti de religiunea catolica locuiáu in Daci'a, a caroru parte urindu imperiulu Huniloru, in Mesia si Traci'a au capetatu locuintia de la imperatulu arianu alu orientului, de la Valente.“ Asemenea vorbesce si Franc. Fasching despre anticitatea religiunei in Daci'a vechia, si alti mai multi scrietori ai patriei transilvane si ai istoriei universale din tempii cei mai noi. — Unii dintre scrietori ceedreptu scriu, cumca si sub Constantiu imperatulu s'aru fi asediatu in Traci'a Goti; dara asertiunile acelea nu potú se franga adeverulu aici constatatu despre asediarea in Traci'a sub Valente a Goti-

loru goniti de Huni, deórace asertiunile acestor'a se referescu la migratiunile particulari ale Gotiloru trecuti in Traci'a inainte de gonirea Gotiloru prin Huni peste Istru (seau fia si Nistru), si nu se potú trage la Gotii persecutati de Huni, cari dupacumu se scie din scrietorii istorici pe Goti i-au respinsu peste Istru sub Valente imperatulu, ear nu sub Constantiu, dupacumu se scrie in istori'a besericésca din vorba.

Ce se tiene de asertiunea de sub punctulu b), ca adeca Ulfil'a ar fi fostu primulu episcopu alu Gotiloru, — la aceea díce, cumca dupa Eusebiu si dupa Socrate scrietorii besericesci, cari in opurile lor istorice scriu ca in sinodulu dela Nice'a tienutu in a. 325 au fostu de facia si Teofilu episcopulu Gotiei, Gotii au avutu episcopu si inainte de episcopulu Ulfil'a, si asia Ulfil'a nu a fostu primulu episcopu alu Gotiloru crestini, cari inca inainte de Constantiu si de Valente imperatii au fostu primitu religunea crestina; ci elu a fostu primulu episcopu in Mesia alu Gotiloru ariani, dupacumu recunósce si Georg. Hanner, si Franc. Fasching, care din libelulu lui G. Hanner sric: „cá mare parte a Gotiloru dincolo de Istru Dúnare cu ducele Alavivu, cumu scrie Marcelinu, cu fi si cu muierile, de la imperatulu arianu Valente in Mesia si in Traci'a a cerutu locuintia, si pentr'aceea au capatapu episcopi ariani, dintre carii celu primu a fostu Ulfil'a“ (Magna Gothorum pars . . . trans Istrum duce Alavivo, ut Marcellinus scribit, cum liberis et uxorihus, ab Ariano imperatore Valente sedem in Moesia atque Thracia expetiit, ideoque episcopos arianæ opinionii addictos obtinuisse, quorum fuerit primus Ulfila s.

Dupa acestea la asertiunea desub b) in privintia lui Ulfil'a mai adaugu si aceea, cumca decum'va preasantia sa acést'a asertiunea o basédia pe Philostorgiu Capadocianu, — care in compendiulu istoriei besericesci facute de patriarchulu Fotiu in lib. II. pag. 10. díce, ca Ulfil'a a fostu primulu episcopu alu Gotiloru, — atunci cu argumentulu acestu adusu din compendiulu lui Philostorgiu puçinu se póte ajutá in privintia asertiunei memorate; pentrucá scrietorii besericesci Eusebiu si Socrate, cari sunt mai vechi si au potutu mai bine scí lucrurile depre acele tempuri, merita mai multa credintia decâtu Philostorgiu, carele a traitu mai tardiu; si pentrucá si din cele ce scrie Sozomenu in istori'a besericésca lib. 6. cap. 36. pag. 406, din cele ce aduce inainte Iacobu Gothofred in disertatiunile facute asupr'a lui Philostorgiu in lib. 2. cap. 5. pag. 52., si din cele ce cetimu in opuscululu lui Dr. Bessel despre viétia lui Ulfil'a in Goething'a la 1860 tiparitu, e adeveru nedispatabilu, cumca Philostorgiu despre Ulfil'a si legatiunile lui vorbesce eronee si cumca Ulfil'a a fostu episcopu dupa Teofilu episcopulu Gotiloru, cumu se póte preste capu vede chiaru si din istori'a besericésca din disputa a preas. sale, in carea la tom. II. pag. 58 se scrie: „cumca Teofilu si dupa elu Nechit'a au fostu episcopii Gotiei.“

Gavr. Popu, canonicu.

(va urmá.)

Ochire prin lumea politica

(din 1—14 Iuliu.)

Cronica interna si externa. Dupa multe ciocniri mai menunte batai'a decidietória intre Austriaci si Prusi s'a templatú, dorere inse nu cu triumfulu armeloru nóstre. Lupt'a de la Königrätz decursa in 3. Iuliu a fostu fatala pentru armi'a nóstra de nordu; dupa pierderi mari ea deveni silita a parasí lini'a Elbei si a se retrage la

Olomutiu, eara Prag'a si mai tóta Boemi'a remase in man'a Prusiloru. Devingerea braviloru nostri osteni, cari altcumu chiaru si dupa marturisirea repórteloru inimice se luptara cá leii, se ascrie si pusiceloru prusesci, cari se implu pre dinderetru si cu atare usioratate si rape-diune, cátu ostasiulu prusianu face trei pusicature in tempu ce ai nostri cu pusicele cele vechi potu face un'a; dara caus'a mai adevărata se pare a fi fostu conducerea cea de totului rea din partea unoru generali de ai nostri, deunde pre câti-va dintr' insii (pre Clam-Gallas, Henikstein, Krzmanić) i si vedemu trasi inaintea tribunalulu martialu. — Catastrof'a ast'a avù acea urmare nemidillocita, (despre carea ne inscientiédia manifestulu imp. din 7 l. c., ce chiama popórele imperiului la constantia in patriotismu), cá Venetia, asta „rana deschisa pre corpulu statulu austriacu“, o cese cabinetulu nostru poterniculu imperatu alu Franciloru, pentrucá acest'a se midilocésca armistitiu si pace cu Italia, spre a se poté dispune astfelu si victorios'a nóstra armia de sudu pre campulu de bataia de la medianópte si asia a pasí cu poteri unite incontr'a Prusiloru. Napoleonu III. si printr' insulu superioritatea si civilizatiunea Franciloru inca n'a seceratu unu triumfu mai gloriosu decátu acest'a! Elu si primí ofertulu austriacu, ba se oferí a midiloci unu armistitiu si cu Prusii. Inse Prusii si Italianii s'au deobligatu pre sine prin tractatu, a nu depune armele redicate incontr'a Austriei decátu numai deodata si cu invoire reciproca. Totusi nu sufere indoéla, cá Italianii prelanga tóte tractatele si prelanga tóta superbi'a natiunala in urma totu voru cautá se primésca Veneti'a cá daru din manile lui Napoleonu, precumu au primitu mai anu Lombardi'a; mai alesu cá estmodu castigarea Venetici totu in mai puçinu le vine (celu multu intr'unu picu de desdaunare Austriei pentru fortaretie, si intr'unu picu de contra-daru lui Napoleonu, d. e. insul'a Sardiniei), decátu cumu le-ar vení continuarea inimicitieloru, din cari inca ar fi posibilu, cá fratii italiani se se întórca a casa cu budiele inflata, adeca si batuti si si fora obieptulu luptei. — Maresialulu archiduce Albrecht a si primitu comand'a armatei de medianópte in loculu nenorocosulu Benedek, generalulu Iohn facundu-se capulu statulu majoru seau a cancelariei operatiuniloru. Despartimente din armat'a de sudu inca incepu a sosí la Vien'a, ducundu-se mai departe spre nordu; eara câte-va trupe imperatesci, ce mai remanu in Veneti'a sub comand'a archiduculu Rainer, au se apere numai cetátile venetiane, in casu ce aru fi atacate, pana la sosirea comisariulu francesu, carui se va predá teritoriulu venetianu si care spunu cá se fia pre cale precumu si o armata francésca de 120.000 in marsiu spre a ocupá provinciele prusesci de la Renu. — Din acestu amestecu alu Franciei adevărata cá potu se se nasca incurcature ulterioari, maicuséma déca diplomati'a anglesa s'ar scí smulge din stagnarea, in carea jace acumu de mai multi ani, si déca Rusi'a va cutediá cum'va a pasí in actiunea sangerósa. Numaicátu atunci Napoleonu Rusiei fora indoéla i-va dá de lucru cu Turci'a ajutata de Romanii'a, póte si cu Polonii; eara eschiderea Austriei din Germanii'a si subjugarea aceste prin Prusii'a, prin urmare inceperea unirei pãrtiloru natiunei germane intr'o imperatiã mare si tare condusa de Prusii'a militara (care feliu de conditiuni se fia pusu regele prusescu, spre a incheiá armistitiulu inbiatu de Napoleonu pentru Austri'a) nu e probabilu se o concéda cu nici unu pretiu minunatulu barbatu din Tuilerie.

Varietati.

Intru prevederea unei invasiuni inimice in Vien'a semestrulu de vér'a la universitatea de aici se incheia cu vreo dóuespradiece dile mai iute cá de altadata. — Altmintrea teologii patruaniti au depnsu esamenele mai tempuriu, dupa dátin'a dintr'alti ani, si mare parte s'au si intorsu la caminele parintiesci. Intre dinsii alumni romani de ai seminariulu nostru gr. c. centr. avurámu esttempu 6, anume: dd. Greg. Serbu din archidieces'a Albei-Iulie, Alesandru Bozintanu si Sim. Bulcu din diec. Oradei-mari, Vas. Getie si Nic. Moldovanu din diec. Ghierlei, si Franciscu Teodorescu din diec. Lugosiulu. Charulu si binecuventarea lui Ddieu se insoçiesca toti pasii facundi de junii nostrii confrati cá lucratori destri si fideli in vini'a Domnului!

Auctorulu articulu „azyma sinceritatis et veritatis,“ p. on. d. canon. onor. si protop. gr. c. de Béel Alesandru Popu Moys, cu privire la observãrile respective din nru. tr. alu „Sionulu r.“ ne scrie spre publicare, cá p. o. domni'a sa nici a tienutu nici va tiené Pedalionulu de unu misalu (miséskönyv), cumu din smintéla s'a fostu tiparitu in „Religio,“ ci de o carte fabulósa (meséskönyv), si cá celealalte observãri le reimpinge „ad calumniare audacter.“ — Noi concedemu bucurosu a fi fostu pusu prin sminta tipografica „misésk.“ in locu de „mesésk.“, desí cuventulu cel'a ocurge mai demulterior, precandu cest'a niciodata; dar apoi atunci nu ne potemu destulu mirá de d. protopopu, carele de o parte pledéda cu focu pentru unire, infientianda firesce pre bas'a iubirei, ear de alta parte face inproscature asia de amaritórie, numindu corpulu canóneloru besericei orient. „carte fabulósa“, corpulu acelu canóne (a loru 7 sínóde ecum. si cátor'va partiali, cumu si a unoru ss. parinti, cu note din Balsamon si Blastares), pre cari si beseric'a cat. le venerédia. Notele traducatoriulu romanu, archimandr. Scribanú, adevărata cá nici noi nu le subscriemu tóte; inse nu ne sfiimu a marturisi, cá noi pre Scribanu in multe observãri de ale sale lu-aflarãmu fórté justu faciã cu latinii, ba ici-cólea si sbiciuesce pre coreligiunarii sei „ultra-zelosi, cari au stersu multe dátine evangelice si apostolice numai din antagonismu cátra apusani.“ (Vedi not'a la can. 90 alu sinod. trulanu.) Deunde atari observãri si in Enchiridionulu ilustr. sale dr. I. Papp-Szilágyi se afla intrebuintiate. — Ce privesce mai incolo tanguirea domnului protopopu, cá l'amu calumniatu cu aieptarea, precumca domni'a sa póte a vrutu se denuntie pre órecine seau se se magulésca órecui, — apoi noi si acést'a observare ne-amu trage-o bucurosu inderetru, déca ar fi bunu se ne spuna, cá dara prin ce amu meritatu noi se fimu de domni'a sa asemenati indata la inceputulu articulu seu cu archiereii evreesci, cu paganii, si cu ereticii, cari au contradísu lui Christosu? Si eara-si, cá óre cu tractatulu curatu dogm.-disciplinariu despre panea euchar. dospita ce a avutu de a face. inputat'a „extravagantia a zelului natiunala“ (a t. czikkiró vigyázatlanságból túl csapongván nemzeti buzgalmában etc.)? Vedi, p. on. domnule, io inca n'am vediutu nici n'am cetitu, cá vreunu magiaru se fia certatu pre redactorulu de la „Rel.“ pentru ultra-magiarismu, cu tóte cá e cunoscutu cu cátu focu inbraçisiédia d. Palásthy caus'a natiunei sale. Se invetiãmu barem de la straini virtutea acést'a si se nu fimu cá paserea cea urita, carea in cuibulu seu... scl.

➤ Responsurile, cu cari suntemu detori mai multoru p. t. domni, voru urmá in nru. viitoriu ori pre cale epistolaria.